

16. Ukraine and Poland's History Wars Are a Gift For Putin (2017) / Foreign Policy / Foreign Policy, January 24. URL: <http://foreignpolicy.com/2017/01/24/ukraine-and-polands-history-wars-are-a-gift-for-putin/>

УДК 929.7(477)«18/19»

УКРАЇНСЬКІ ІМІГРАНТИ В ІСПАНІЇ: ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ДО ІНТЕГРАЦІЇ У ПРИЙМАЮЧЕ СУСПІЛЬСТВО

Мачітідзе Іванна

Стаття має на меті проаналізувати характерні риси української спільноти в Іспанії, серед яких, зокрема, початок імміграції, чисельність української спільноти, час прибуття, вікові категорії, спосіб розселення, вид працевлаштування. На сьогоднішній момент українська імміграція до Іспанії має переважно трудовий характер, і попри посилення наслідків економічної кризи та намагання уряду зменшити кількість іммігрантів шляхом виплати компенсацій усім охочим повернутися додому, українці все ж не поспішають залишити Іспанію. Неостанню роль у цьому відіграє незадовільне економічне становище в Україні і нездатність держави запропонувати емігрантам, які хочуть повернутися на батьківщину, достойні умови роботи.

Ключові слова: *українська спільнота, трудова імміграція, Іспанія, показники інтеграції.*

«Для всіх бажаних просто не вистачає місця» – такими словами Алісія Санчез-Камачо, голова Народної партії Каталонії, висловила настрої як пересічних іспанських громадян, так і правлячих кіл країни [2]. Дійсно, за останні понад два десятиліття Іспанія перетворилася на справжній «едем» для шукаючих кращої долі з усіх кінців світу, і в цьому випадку українці не стали винятком. Протягом останніх трьох–чотирьох років, коли потік іммігрантів до країни нарешті почав знижуватися, українська спільнота іммігрантів тільки збільшується. Очевидно, їх не лякають ані економічна криза, ані підвищення рівня безробіття до критичних 20 %, ані погіршення ставлення до іммігрантів, особливо, що стосується жінок.

У цьому контексті є не дивним, що питання адаптації такої армії іммігрантів, і ще важливіше, забезпечення для них пристойних умов інтеграції спону-

кає науковців до пошуків оптимального рішення. Серед найбільш авторитетних дослідників слід виділити Соню Арбачі, Хорхе Малхейроса і Наталю Рібас-Матеос з серією праць про стан умов проживання, розселення, соціального забезпечення іммігрантів Іспанії [1; 7]. Необхідно також відзначити роботу Кармен Гонсалес Енрікез під назвою «Spain. European Immigration», яка комплексно розглядає становище іммігрантів в Іспанії та проливає світло на основні проблеми, з якими стикається країна на шляху пошуку балансу між посиленням контролю за кордонами, подоланням економічної кризи і заповненням робочих місць, від яких відмовляються іспанці [3]. Цій же проблемі присвячене дослідження Яна Шибеля Ніссена та Кресіди Томпсон, а також Деметріуса Пападеметріу [8; 11]. Зрештою, хотілося б особливо виділити Кармен Маріну Лопез Піно з глибоким аналізом ситуації на ринку праці Іспанії та можливостях працевлаштування для іммігрантів [12]. Попри достатню кількість наукових праць про становище окремих спільнот іммігрантів та імміграційну ситуацію в цілому, на їхньому фоні помітний брак цілісних досліджень, які б зосереджували увагу саме на українцях. Саме тому автор ставить за мету якнайповніше висвітлити в цій статті становлення української спільноти Іспанії протягом останніх двох десятиліть і проблеми на цьому шляху.

Для повного розуміння контексту, в якому розпочалася українська імміграція до Іспанії, розглянемо умови періоду, коли країна пройшла через вкрай швидко трансформацію з традиційної країни еміграції у країну імміграції. Хвиля масової еміграції з Іспанії припала на кінець XIX ст. і продовжувалася до кінця 70-х рр. XX ст. Більшість емігрантів, які виїхали з країни у період з 80-х рр. XIX ст. до Першої світової війни, обрали місцем проживання країни Латинської Америки завдяки міцним зв'язкам, які склалися протягом сторіч, і мовній спорідненості. Проте, розпад міжнародних ринків праці та наслідки громадянської війни в Іспанії 1936–1939 рр. стали основною причиною зменшення кількості емігрантів у період між двома світовими війнами. Лише наприкінці 1940-х рр. масова еміграція в Латинську Америку відновилася, проте ця хвиля різко змінила напрям у бік європейських країн, таких як Німеччина, Франція, Швейцарія – заможних і географічно ближчих за далеку Латинську Америку. Відтоді іспанська еміграція почала поступово зменшуватися аж до початку 1990-х рр., коли вона зійшла нанівець, а вплив іммігрантів з інших країн став початком перетворення Іспанії на одну з найпривабливіших країн в Європі для імміграції завдяки зростанню рівня життя в самій країні, приєднанню до Європейського Союзу та нафтовій кризі у традиційних для іспанців країнах призначення [1, 230].

Еволюцію імміграції до Іспанії можна поділити на три етапи. До середини 80-х рр. ХХ ст. питому частку іммігрантів складали пенсіонери із заможних європейських країн, які, приїхавши на запрошення, працювати в мультинаціональних корпораціях і великих компаніях і досягши пенсійного віку, вирішили залишитися жити в Іспанії через сприятливі кліматичні умови, великий вибір рекреаційних курортів та місць для відпочинку [4, 139]. Іншими словами, імміграція до Іспанії в цей період була вмотивована не економічною чи політичною нестабільністю на батьківщині, а перш за все, комфортними умовами для проживання. На цей же період припадає початок політичної еміграції з Латинської Америки, яка пізніше перетворилася на еміграцію з економічних мотивів, характерну для останніх двох етапів імміграції до Іспанії. Проте, частка іноземного населення все ж залишалася достатньо низькою для того, щоб стверджувати про трансформацію в країну імміграції. Тільки протягом другого етапу, з середини 1980-х рр. до кінця ХХ ст., відбулося різке збільшення як кількості іноземців в Іспанії, так і їхньої гетерогенності. Країни Латинської Америки (Еквадор, Чилі, Перу, Аргентина), Північної Африки (перш за все, Марокко), Східної Європи (Румунія, Болгарія) та меншою мірою Азії стали основними джерелами іммігрантів. Саме в цей час проблема контролю імміграції вперше постала на порядку денному Іспанії – у 1985 р. було прийнято перший Органічний Закон про права та свободи іноземців, хоча це була, швидше, формальність під тиском інших країн-членів у зв'язку зі вступом Іспанії до ЄЕС (ЄС), які побоювалися, що вона перетвориться у браму нелегальної імміграції, котра пізніше досягне і заможних європейських країн [10]. Закон про імміграцію виявився малоєфективним та обмеженим, він обтяжував отримання візи легальним шляхом і продовження дозволу на перебування в Іспанії, до того ж, право на возз'єднання сім'ї та постійний дозвіл на проживання були відсутні.

Протягом третього етапу імміграції до Іспанії, який продовжується з початку ХХІ ст. дотепер, надшвидкі темпи приросту іноземного населення, нездатність уряду контролювати нелегальну імміграцію, а також відсутність чіткої стратегії інтеграції для вже наявних іммігрантів перетворили імміграцію на впливовий та полемічний фактор економічного, політичного та соціального життя країни. Починаючи з 2004 р., іноземне населення Іспанії щорічно збільшувалося майже на мільйон, що є найдинамічнішим показником серед країн ЄС, досягши у 2010 р. позначки 5 747 734 осіб [17]. Недивно, що саме на цей етап припадає розквіт української імміграції до Іспанії.

Емігранти з України, які виїхали з країни впродовж 1990-х рр., були свого роду піонерами – Іспанія зіткнулася з масою іноземців з далекої і неві-

домої країни, які відрізнялися від іспаномовних іммігрантів Латинської Америки з давніми культурними, лінгвістичними зв'язками, або іммігрантів Північної Африки, котрі обрали Іспанію країною призначення через географічну близькість. Цікаво, що перші українці Іспанії переселилися туди після Другої світової війни як політичні дисиденти в пошуках кращої долі. Проте, вони асимілювалися з місцевим населенням і не мали відчутного впливу на формування сучасної української спільноти. Через те, що в 1990-х рр. для українців не існувало заздалегідь організованих мереж міграції через родичів, знайомих, кадрові агентства чи оголошення про квоти, більша частина з них прибувала до країни по короткострокових туристичних візах і потім лишалася нелегально [5, 331]. Без знання мови або знайомих, які вже мають досвід адаптації до приймаючого суспільства, за умов відсутності програми інтеграції та допомоги новоприбулим іммігрантам отримати інформацію про свої права, шляхи отримання легального статусу, знайти роботу принаймні на перший час, єдиним способом для українців, як і інших іммігрантів, було отримання документів на легальне проживання через кампанії легалізації, які продемонстрували повну відсутність уявлення уряду про масштаб нелегальної імміграції до Іспанії.

У 2000 р. була ініційована кампанія легалізації, внаслідок якої очікувалося забезпечити документами 80–100 тис. осіб, у той час як заяви подали 244 тис. [4, 140]. Черги з іммігрантів, в тому числі й українців, які вишикувалися і чекали, поки їх підберуть для будь-якої роботи, та сидячі протести в церквах за підтримки НУО та профспілок спровокували наступну кампанію легалізації у 2001 р., коли з 339 тис. заяв 158 тис. були прийняті [4, 140]. Кількість заявників шокувала суспільство. Саме в цей час українці кількістю понад 10 тис. осіб вперше з'являються у муніципальних реєстрах і вже 2001 р. ця цифра зросла удвічі [17].

Українська спільнота іммігрантів є дванадцятою за розміром в Іспанії і третьою серед іммігрантів зі Східної Європи, суттєво поступаючись румунам і знаходячись на приблизно однаковому рівні з болгарами. Необхідно відразу зазначити, що всі статистичні дані стосуються як легальних, так і нелегальних іммігрантів. Згідно зі щорічним звітом Національного інституту статистики Іспанії, на 2010 р. українців в Іспанії налічувалося 83 тис. осіб (1,5 % іммігрантів Іспанії) – у 8 разів більше за 2001 р. [17]. Аналіз даних з 2001 по 2010 рр. дозволяє стверджувати про стабільне зростання розміру спільноти українців протягом цього періоду. Проте, таке зростання помилково приписувати винятково щорічному збільшенню притоку українських іммігрантів до Іспанії з метою працевлаштування, навчання тощо. На початку 2000-х рр. більша частина українців перебувала на нелегальному становищі, і лише незначна частина

проживала легально. Внаслідок кампаній легалізації розмір української спільноти в офіційних статистичних звітах суттєво збільшився. Цікаво, що як мас-медіа, так і науковці здебільшого називають українців Іспанії «заробітчанами» через економічний характер імміграції, проте, самі українці вважають це за образу і схильні казати про себе як про діаспору [18]. На думку автора, 10–15 років – невеликий строк, щоб можна було твердити про імміграцію українців в Іспанію як про постійне явище і утворення діаспори на її території.

Західні регіони України є основними донорами іммігрантів як до Іспанії, так і Португалії, Італії та інших країн Південної і Західної Європи – близько 70 % іммігрантів походять зі Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Хмельницької, Рівненської та Волинської областей. Навряд чи можна здивуватися – Західна Україна завжди вирізнялася давньою та динамічною історією еміграції, яка може бути пояснена поєднанням декількох визначальних факторів. Серед них слід виділити спільне історичне минуле і тісні культурні зв'язки з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, релігійну спорідненість із Західною Європою (домінуючу роль Греко-Католицької і Католицької церков). Більше того, Західна Україна завжди була колыскою ідей об'єднаної держави для українців, розділених між Російською і Габсбургською імперіями, та ідей незалежної України за радянських часів. Зрештою, попри багатий культурний спадок, гірша економічна ситуація та вищий рівень безробіття, ніж в інших регіонах України, стали спонукальними чинниками для пошуків кращого життя в далеких країнах.

Аналіз домінуючих вікових груп українських іммігрантів допоможе підтвердити трудовий характер імміграції до Іспанії, завдяки чому можна робити прогнози про постійність чи тимчасовість проживання українців на території країни в майбутньому. Згідно з даними Національного інституту статистики Іспанії, у 2009 р. найпоширенішими серед українців були три вікові категорії приблизно одного розміру, а саме – «16–24 роки», «25–34 роки» і «35–44 роки» з невеликою перевагою другої [17]. Кількість українських іммігрантів віком молодше 16 років демонструє стабільне зростання з 2001 р., що дозволяє зробити припущення про посилення процесу возз'єднання сім'ї не тільки серед традиційних іммігрантів з Латинської Америки, але й для українців. Очевидно, батьки, які вирушили до Іспанії, прийнявши рішення залишитися на достатньо довгий час, а можливо назавжди, намагаються перевезти своїх дітей та інших членів родини. Для порівняння, у 2003 р. з 9 тис. іммігрантів кількість українців віком до 16 років дорівнювала лише 1 200 осіб (на 40 % менше за 2010 р.) з помітною перевагою категорії «25–34 роки» [17]. Отже, у зміні віку українських іммігрантів можна відстежити дві тенденції. По-перше, ста-

більше зростання спостерігається у вікових категоріях «молодше 16 років» та «16–24 роки» з єдиним виключенням 2003 та 2005 рр. в останньому випадку [17]. Водночас, вікова категорія «25–34 роки» все ж переважає, що свідчить про трудовий характер української імміграції. Загалом українці Іспанії з домінуючою віковою групою «25–34 роки» демонструють схожість з іншими іммігрантами на кшталт болгар, румунів, вихідців з Африки, Азії та Латинської Америки [15].

Завдяки детальним статистичним даним про переважаючі вікові групи, ми отримали підтвердження економічного характеру української імміграції. У такий же спосіб тип розселення може слугувати непрямим свідченням домінуючих видів працевлаштування серед українців в Іспанії. В результаті підрахунку щорічного притоку українців з 2001 по 2010 рр. встановлено, що найбільші спільноти українських іммігрантів зосереджені в Мадриді (20 319), Малазі (8 069), Аліканте (6 514), Барселоні (6 345), Валенсії (6 166) та Мурсії (5 761) [16]. Що стосується способу розселення українців в Іспанії, то вони переважно мешкають у великих містах, як і інші іммігранти, через більшу кількість можливостей для працевлаштування, і що найважливіше – змоги швидко знайти некваліфіковану роботу. Водночас українці достатньо рівномірно розосереджені по всій Іспанії – у великих містах, селищах міського типу і селах. Наприклад, згідно з щорічними переписами руху населення в середині країни, у 2009 р. близько 9 299 українців прибуло до Іспанії, з них близько 1/3 (3 256) оселилися в обласних центрах та 1 398 – у містах з населенням вище 100 тис. мешканців [15].

На відміну від українців, вихідці з Латинської Америки (Еквадор, Болівія, Куба, Колумбія) та Азії (Індія, Філіппіни, Індонезія) вирізняються високими рівнями концентрації в обласних центрах, складаючи приблизно половину всіх іммігрантів країни. Достатньо цікавим є той факт, що спосіб розселення українських іммігрантів нагадує спосіб розселення марокканців і сенегальців з майже третиною населення, що проживає в центрах провінцій, і рештою населення, достатньо рівномірно розсіяного по країні. Найбільш вірогідним поясненням цьому фактору може бути зайнятість в однакових секторах ринку праці. Наприклад, спосіб розселення румунів і болгар суттєво відрізняється від українців з великою часткою населення у провінційних центрах та містах з населенням нижче 10 тис. осіб. Враховуючи вищесказане, можна висунути гіпотезу, що українці та вихідці з Африки можуть бути зайняті в однакових секторах ринку праці, як будівельний та промисловий сектори, в той час як болгарі і румуни переважно залучені до сільськогосподарського сектору, і саме тому сконцентровані у сільськогосподарських районах, якими є селища міського типу та села [16].

Згідно з даними щорічних муніципальних реєстрів, відносна кількість чоловіків і жінок з України на території Іспанії з 2001 по 2005 рр. була приблизно однаковою [17]. Проте, починаючи з 2008 р., спостерігається різке зростання кількості жінок (2008 р. – на 8,5 тис. більше за чоловіків, 2009 р. – на 7 тис. більше, 2010 – 6,5 тис. більше). Існує декілька пояснень гендерного розподілу потоків іммігрантів з однієї країни у країни призначення. У «Законах міграції» Равенштайн стверджує, що чоловіки демонструють вищий рівень мобільності за жінок [14, 67]. На його думку, останні в пошуках роботи переважно подорожують на невеликі відстані, на відміну від чоловіків. Проте, судячи зі статистичних даних, теорія Равенштайна не підтверджується у випадку українців, і тому не може пояснити, чому жінки складають більшу частину українських іммігрантів Іспанії, яка знаходиться на протилежному кінці європейського континенту.

Найбільш ефективним поясненням більшої активності українських жінок в Іспанії за чоловіків, особливо в останні декілька років, все ж є ситуація на ринку. Іншими словами, чіткий розподіл у працевлаштуванні між українськими жінками та чоловіками не є результатом «нерівностей у досягненні людського капіталу, які утворюються позаринком праці» [6, 5]. Як показують інтерв'ю з головами іммігрантських асоціацій та дослідниками, українські іммігранти Іспанії, принаймні у перший час, а дуже часто і протягом років, не мають можливості обирати роботу, яка б відповідала освітньому рівню та професійному досвіду, здобутому в Україні. Українські іммігранти здебільшого не мають можливості вільно обирати вид праці навіть у секторах низькокваліфікованої праці, від яких самі іспанці відмовляються: жінки прибирають квартири, працюють сиділками або нянями, збирають фрукти, овочі, в той час як чоловіки зайняті у будівельному секторі, промисловому та тяжких видах сільськогосподарських робіт [16].

Хатня праця, сфера обслуговування та сільське господарство традиційно вважаються жіночими видами праці. Згідно зі статистикою 2010 р. Міністерства праці та імміграції Іспанії, 89 % жінок були зайняті у вищезазначених секторах [16]. Особливою рисою таких професій є повна залежність працівників від свого роботодавця в отриманні та продовженні легального статусу. Це перш за все, стосується хатніх працівників. Легальний статус робітників сільськогосподарства теж є нестабільним через сезонний характер сектору і тимчасовість дозволів на роботу, після закінчення яких, не знайшовши нову, іммігрантам лишається сподіватися на проведення урядом чергової кампанії легалізації, а до цього часу жити без документів на легальне працевлаштування. По-друге, гарантією як успішної і швидкої інтеграції у суспільство прий-

маючої країни, так і ефективних пошуків роботи є знання мови. У вихідців з Латинської Америки є значна перевага в цьому відношенні перед українцями та іншими іммігрантами зі Східної Європи. Звичайно, жінки-іммігранти з Латинської Америки теж працюють у секторі хатньої праці та послуг, проте для українок дуже часто вибір замикається саме на цьому секторі через незнання мови. Для роботи в сфері обслуговування (готелях, ресторанах тощо) володіння мовою є необхідним і саме ці сектори праці є більш «видимими» [9, 298].

У 2009 р. згідно з даними Міністерства Праці та Імміграції Іспанії серед 38 118 українців, зареєстрованих у системі виплат соціального страхування, відсоток жінок і чоловіків був приблизно на однаковому рівні з невеликою перевагою перших у результаті збільшення на 3,4 % з 2005 р. та 122,9 % з року (19 118 порівняно з 19 000 чоловіків) [16]. (Сільське господарство – 2 632, промисловість – 4 309, будівництво – 9 312, сектор послуг – 21 865). Така помітна зміна у частці іммігрантів жіночої статі, швидше за все, може бути пояснена отриманням легального статусу внаслідок проведення кампаній легалізації. Через зазначені вище причини хатню працю і сільське господарство можна класифікувати як «неавтономні» та «невидимі» сектори праці, в той час як будівництво, промисловий сектор і певною мірою сектор обслуговування можуть бути віднесені до більш «автономних» і «видимих» секторів праці, в яких працівники є менш залежними від роботодавців і мають більший доступ до державних установ у випадку втрати документів, контракту тощо, хоча не можна казати про абсолютну «видимість» та «автономність» і в цьому випадку.

Отже, розглянемо зміни та тенденції у зайнятості українських іммігрантів Іспанії за окремими секторами праці в Іспанії з 2004 р. (офіційні статистичні дані про українців доступні лише з цього року). Аналіз тенденцій у працевлаштуванні проведено, виходячи зі статистики 2004–2009 рр. 56 % українських іммігрантів працюють у сфері послуг і сільському господарстві, ця частка залишається відносно стабільною протягом всього періоду аналізу. В цілому не відбувається радикальних змін у відносних пропорціях за секторами зайнятості, тому припущення про концентрацію українських іммігрантів переважно у так званих «невидимих» секторах праці також підтверджується.

Подальшу інформацію про попит на працівників у сільському господарстві та сфері обслуговування можна дізнатися зі статистичних даних про квоти Міністерства Праці та Імміграції для іммігрантів у секторах, де відчувається брак робочої сили. Найбільше вакантних місць, як і передбачалося, було оголошено в сільському господарстві – 18 389 робітників (серед них лише 962 постійні дозволи на проживання), на другому місці – готельний сектор (квота 3 280 з 2 тис. дозволів на постійне проживання), будівельний сектор (2 722

всього і 2 227 дозволів на постійне проживання) і металургія (1 641 всього з 1 616 дозволів на постійне проживання) [16]. Ці цифри демонструють, що найбільш незахищеними є іммігранти, які працюють в сільському господарстві, це не є дивним через сезонний характер такої роботи. Після закінчення дії тимчасового дозволу на проживання більша частина цих іммігрантів швидше за все стануть нелегалами. На відміну від сільського господарства, будівельний сектор є більш стабільним у плані отримання дозволів на постійне проживання, що все ж гарантує більшу захищеність робітників.

Таким чином, розглянувши основні характеристики української спільноти в Іспанії як період початку хвилі імміграції, величина української спільноти, час прибуття, вікові категорії, спосіб розселення і вид працевлаштування, можна дійти висновків, що на сьогодні українська імміграція до Іспанії має переважно трудовий характер і попри посилення наслідків економічної кризи і намагання уряду зменшити кількість іммігрантів шляхом виплати компенсацій всім бажаючим повертатися додому, українці все ж не поспішають залишати Іспанію. Неостанню роль в цьому відіграє незадовільне економічне становище в Україні і нездатність держави запропонувати емігрантам, які хочуть повернутися на батьківщину, достойні умови роботи. Саме тому українцям не залишається нічого іншого, як намагатися утриматися в таких країнах, як Іспанія, проте, робота в незахищених секторах праці, таких як сільське господарство та сфера обслуговування, також не гарантує бажаної стабільності та впевненості в завтрашньому дні, що й спонукає наших співвітчизників на подорож за заслуженим щастям.

Abstract

This paper aims at analyzing the core characteristics of the Ukrainian community in Spain, such as the period of immigration, the size of the Ukrainian community, time of arrival, age categories, pattern of resettlement and type of employment. At the moment, Ukrainian immigration to Spain is mostly labor-intensive and despite the consequences of the economic crisis and government's attempts to reduce the number of immigrants by paying compensation to those intending to return home, Ukrainians are still reluctant to leave Spain. Unsatisfactory economic and social conditions in Ukraine and the inability of the state to offer emigrants who want to return to their homeland, decent working conditions serve as the additional incentive for the immigrants to cope with challenges in Spain.

Keywords: *Ukrainian community, labor migration, indicators of integration.*

Анотація

В статті проаналізовані основні характерні черти українського соціального середовища в Іспанії, такі як період початку імміграції, розмір українського соціального середовища, час прибуття, вікові категорії, способи розселення та форми зайнятості. На даний момент українська імміграція в Іспанію носить переважно трудовий характер, і незважаючи на наслідки економічного кризи та спроби уряду зменшити кількість іммігрантів шляхом виплати компенсацій всім, хто бажає повернутися додому, українці все ж не поспішають покинути Іспанію. Найважливішою роллю в цьому грає незадовільне економічне становище в Україні та неможливість держави запропонувати емігрантам, які хочуть повернутися на батьківщину, належні умови праці.

Ключові слова: українське соціальне середовище, трудова імміграція, Іспанія, показники інтеграції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Arbaci S. De-Segregation, Peripheralisation and the Social Exclusion of Immigrants: Southern European Cities in the 1990s / S. Arbaci, J. Malheiros // Journal of Ethnic and Migration Studies. – Vol. 36. – № 2, February 2010. – P. 227–255.
2. Bad new days. Recession is testing Spanish tolerance of high immigration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/node/15464909> (4 лютого 2010 р.).
3. Enriquez C. G. Spain / C. G. Enriquez // Triandafyllidou A., Gropas R. European Immigration: A Sourcebook. – Ashgate, 2007. – P. 321–335.
4. Gonzalez-Enriquez C. Spain, the Cheap Model. Irregularity and Regularisation as Immigration Management Policies / C. Gonzalez-Enriquez // European Journal of Migration and Law. – № 11. – 2001. – P. 139–157.
5. Gonzalez-Enriquez C. The Fight against Illegal Immigration, Smuggling and Trafficking in Human Beings in Spain. Ambiguities and Rhetoric / C. Gonzalez-Enriquez // Guild E., Minderhoud P. Immigration and Criminal Law in the European Union. – Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2006. – P. 325–345.
6. Hanson S. Gender, Work, and Space / S. Hanson, G. Pratt. – New York, London: Routledge, 1995.
7. Malheiros J. Immigration and Place in Northern Mediterranean Cities: Issues for Debate / J. Malheiros, N. Ribas-Mateos // Fonseca M. L. Immigration and Place in Mediterranean Metropolises. – Lisbon: Luso-American Foundation, 2002. – P. 293–308.

8. Niessen J. Spain / J. Niessen, Y. Schibel, C. Thompson (eds.) // *Current Immigration Debates in Europe: A Publication of the European Migration Dialogue*, September 2005. – URL: www.isp.org.pl/files/9023916790766642001129731818.pdf

9. OECD International Migration Outlook 2007. – OECD, 2007. – 224 p. – URL: www.oecd.org

10. Organic Law on Rights and Freedoms of Foreigners, 5/1985. – URL: www.unhcr.org/refworld/pdfid/3b20e810e.pdf

11. Papademetriou D. Responding to the Southern European States' Encounter with Large-scale Immigration: A New Integration Model / D. Papademetriou // M. L. Fonseca. *Cities in Movement: Migrants and Urban Change*. – Lisbon: Centro de Estudos Geograficos, 2008. – P. 217–225.

12. Pino C. M. L. El Mercado Laboral de la Poblacion Inmigrante en Espana, un Estudio de Caso / C. Pino // *INNOVAR*. – № 23 (January–June, 2004). – P. 126–146. – URL: www.scielo.org.co/pdf/inno/v14n23/v14n23a10.pdf

13. Serra A. Spain / A. Serra (ed.) // Niessen J., Schibel Y., Thompson C. *Current Immigration debates in Europe: A Publication of the European Migration Dialogue*. – CIDOB Foundation, 2005.

14. Silvey R. Geographies of Gender and Migration: Spatializing Social Difference / R. Silvey // *International Migration Review*. – Vol. 40. – № 1, Spring 2006. – P. 67–81.

15. Triandafyllidou A. Immigration Policy Implementation in Italy: Organizational Culture, Identity Processes and Labour Market Control / A. Triandafyllidou // *Journal of Ethnic and Migration Studies*. – Vol. 29. – № 2, March 2003. – P. 257–297.

16. Ministry of Labor and Immigration Policy of Spain. Retrieved from www.mtin.es (28 April, 2015).

17. National Institute of Statistics of Spain. Retrieved from www.ine.es/jaxi/tabla.do (1st of May, 2015).